

"Mužství" jako nechtěná nutnost

Petr Holpuch
Holpuch.petr@seznam.cz
22. 9. 2007

Současné práce zabývající se identitou mužů a žen docházejí často k rozličným závěrům, nicméně v jedné věci se shodují: Ve 20.století dochází k významné proměně vztahů mezi mužem a ženou.

Většina autorů se ještě shodne na tom, že tyto vztahy se po staletí vyvíjely jako nerovné a to v neprospěch žen. Avšak otázka, zda a nakolik v posledních desetiletích probíhající změny pozici muže a ženy zrovnoprávňují, zůstává oblastí střetů. V této práci se pokusím dotknout zejména těch aspektů genderových nerovností, které se dotýkají mužů.

Sociální struktura jako zdroj genderových nerovností

Optimističtější autoři vyzdvihují takové aspekty, jako je například ústup mužů od tradičního pojetí manželky jako domácí hospodyně či vznik právního systému, který zaručuje, že zákony budou platit stejně pro muže jako pro ženy. Tedy, že formální podmínky pro společenský vzestup jsou stále rovnocennější. Německý psycholog Harmut Karsten se domnívá, že právě probíhá proces proměny rolí. Muži odbočují od honby za kariérou a ženy od role pečovatelky. Karsten o této změně hovoří jako o cestě ke flexibilnějšímu a spravedlivějšímu uspořádání (Karsten 2006 : 164).

Jsou zde však autoři, jako například Pierre Bourdieu, kteří představují soudobý diskurs o rovnoprávnosti jako propracovanou zástěrku legitimující setrvačnost odvěkého systému mužské nadvlády. Bourdieu uvádí, že: "*Mužské pojetí sociálního světa (...)* legitimizuje vztah (mužské) nadvlády tím, že z něho činí součást logické přirozenosti." (Bourdieu 2000 : 24) Pokud například vyjádříme společenský pokrok v ženské emancipaci konstatováním o zvýšení počtu žen vykonávajících mužské profese, vyjadřujeme společenský pokrok v boji za rovnoprávnost obou pohlaví. Avšak právě v tomto "zrovnoprávňujícím" výroku lze odhalit jádro nerovnosti. Tím, že vidíme **pokrok** ve zvýšení počtu **žen** v **mužských profesích**, latentně říkáme, nejen že jsou zde určité profese pro muže a jiné pro ženy, ale také že profese označované jako mužské jsou hodnoceny jako cosi statutárně vyššího, lepšího. Takto nevědomky sdělujeme, že "mužský" rovná se žádoucí, vyšší, lepší. Jako bychom touto formulí hlásali, že náš boj za "pomůžštění žen" je úspěšný.

Takto v podstatě budujeme rovnoprávnost pohlaví uvnitř společenského systému navrženém dle potřeb mužů. Situaci bych pro názornost přiblížil metaforou (byt' za její srozumitelnost zaplatím zjednodušením a jistým zkrácením této problematiky) z fiktivní země zvané "beerland", v níž jednoho dne nejvyšší představení rozhodli, že ode dneška si ženy mohou k pití vybírat libovolnou značku piva. Avšak jen málokdo, jak z žen tak z mužů(!) si v této zemi uvědomuje, že lze pít něco jiného, než pivo. Že po celá dlouhá tisíciletí se muži houževnatě nevědomky zasazovali o vymáčení těch nápojů, které pro ně nejsou atraktivní.

Teorie "systému mužů" tedy implicitně předpokládají, že se jakožto společnost nacházíme v sociálním prostředí, které je přirozenější pro muže, než-li pro ženy. Takový společenský systém pod zástěnou hlásání přirozených diferencí mezi muži a ženami nenápadně reprodukuje i ty nerovnosti, které ve skutečnosti vůbec přirozené nejsou.

Přirozené a konstruované nerovnosti a jejich důsledky

Zpravidla hovoříme o dvou typech nerovností. První kategorií jsou takzvané přirozené, biologicky dané odlišnosti. Tedy takové, s nimiž nemůžeme nic dělat. Sem patří zejména vrozené tělesné aspekty, na jejichž základě usuzujeme, zda je jedinec dívka či chlapec. Kategorii druhou nazýváme sociálně konstruovanými odlišnostmi. To jsou ty, které vznikají v procesu socializace. Sem spadají představy o tom, co je "klučičí" a co "holčičí", co je "typicky" mužské a co je "typicky" ženské. Tedy představy o tom, jak by se měl chovat muž a jak by se měla chovat žena. Sociologická rétorika tyto rozdíly označuje jako genderové stereotypy.

Toto členění se zdá být na první pohled jasné a snadno pochopitelné. Avšak při detailnějším rozboru zjistíme, že mezi vrozenými a získanými rozdíly existuje často jen velmi matná hranice. Hartmunt Karsten popisuje cestu vývoje lidského pohlaví a pohlavní identity následovně (Karsten 2006 : 29). Naše biologické pohlaví je určeno dvojicí chromozomů v oplodněném vajíčku. Na základě kombinace chromozomů - XX nebo XY - začne plod vylučovat hormony, které stimulují nejprve vývoj rozdílných vnějších tělesných znaků a později zapříčiňují diference ve vývoji mozku a lymfatického systému.¹ Ve finále přichází nejdůležitější faktor pro přijetí určité pohlavní identity, jímž je proces učení. Máme dobré důvody předpokládat, že tento proces je výše uvedenými biologickými odlišnostmi ovlivněn. Nicméně máme jen minimum informací o tom jak a do jaké míry. Karsten dává do souvislosti ženské chromozomy XX se zálibou v mezilidských vztazích, zatímco mužské chromozomy XY pojí s agresí a orientací na věc a cíl. Ve prospěch těchto tvrzení svědčí i etologické výzkumy odlišných živočišných druhů.² Můžeme tedy říci, že už v mateřském lůně získáváme určité předpoklady pro budoucí psychický vývoj. Avšak to, že muži mají po narození statisticky vyšší pravděpodobnost být v dospělosti agresivnějšími než-li ženy, neznamená, že tomu tak skutečně bude. Tu nejdůležitější a rozhodující úlohu totiž sehrává proces socializace, nebo-li proces sociálního učení. Tento proces můžeme v kontextu této práce definovat jako "budování pohlavní identity".

Na budování pohlavní identity se podílí několik faktorů. Teorie³ hovoří o učení prostřednictvím odměn a trestů (zejména verbálních). Hraje-li si například chlapec s panenkou, dostane se mu posměchu či výtky, že panenka je hračkou pro holky. Bude-li se dívka přát, dostane se jí pro změnu nepříjemného kázání na téma "dívky se neperou". Je pozoruhodné, že rodiče dovedou své děti tak sebejistě a rozhodně přesvědčovat o posvátnosti genderových rolí bez vědomí jakýchkoliv logických argumentů⁴. Avšak to, že rodiče o těchto důvodech příliš nepřemýšlí, ještě neznamená, že zde žádné nejsou. K tomu, co skutečně ohrožuje dítě, které má záliby jež jsou typické pro jemu opačné pohlaví, se dostanu v následující kapitole.

Další teorie hovoří o identifikaci s rodičem stejného pohlaví. Dítě má od okamžiku, kdy sebe samo identifikuje jako dívka či chlapec, tendenci přejímat vzorce chování rodiče stejného pohlaví. Velký význam je rovněž připisován imitační teorii. Ta předpokládá, že dítě sleduje své vzory a napodobuje je. Proto je takový vliv na vývoj dítěte připisován televizní obrazovce.

Je nesporným faktem, že rodiče přistupují k dětem odlišně na základě jejich pohlaví. Právě v tomto bodě lze hledat kořeny takzvané nerovnosti mezi muži a ženami. Socializace,

¹ Je třeba vzít v potaz, že i u plodu, který je po genetické stránce ženou, může dojít k vývoji mužských pohlavních znaků a naopak. To je způsobeno "chybným" vylučováním hormonů.

² Analýza agresivity napříč živočišnými druhy včetně lidského viz dílo "Takzvané zlo" od K.Lorenze

³ Přehled teorií sociálního učení viz Karsten 2006 str. 48

⁴ Tato rozhodnost poukazuje na skutečnost, že genderové role jsou stále často chápány jako cosi shůry daného a neměnného. Tak jako nepotřebujeme slyšet proč kámen padá na zem, když jej upustíme, tak nepotřebujeme slyšet argumenty o tom, proč by si chlapec neměl hrát s panenkou. V obou případech stačí strohé: "Prostě to tak je."

kteřá dle Piera Bourdieu vede k reprodukci mužské nadvlády, se odehrává pod vedením církve⁵, rodiny a vzdělávacího systému. Setkávají-li se děti již odmala s určitými šablonami, které definují "mužské" a "ženské", snadno se s nimi identifikují a v budoucnu tak pouze podpoří sociálně konstruovaný soubor představ o mužích a ženách. Přestože takzvané ženské vlastnosti jsou vlastní i mužům a mužské vlastnosti náležejí rovněž ženám, chlapi se dozvídají, že muž je silný, nebojácny, agresivní, soutěživý, vyhledávající dobrodružství...a dívky zase zjišťují, že žena je vlídná, něžná, opečovávající, srdečná, přizpůsobivá atd. Toto násilné oddělení mužství od ženství podporuje koncept odlišnosti tradičních rolí muže a ženy a legitimizuje extrémní dělbu práce - v tradičním pojetí ženské a mužské role se náplň činnosti muže a ženy téměř mívají. Tento koncept usnadňoval náročná rozhodnutí o dělbě práce jednotlivých členů společnosti. V okamžiku, kdy člověk přišel na svět, jeho základní specializace byla jasně dána jeho pohlavními orgány. Takováto dělba práce zvyšovala efektivitu společnosti jako celku, avšak daní za efektivitu bylo omezení individuální svobody volby.

Nevýhodami, které z této dělby charakterových vlastností plynou pro ženy, se zabývá mnoho prací. Ženám přísluší především ty charakterové přívlastky, které jsou spojeny s pasivitou. Ženy se pak například hůře prosazují v zaměstnání, podřizují se přání mužů a pokorně přijímají roli pečovatelky v rodině. Karsten uvádí, že ženy mají díky odlišné výchově vyšší předpoklady k sebeobviňování a tím pádem vyšší předpoklady pro vznik deprese. Výskyt deprese je u žen dvakrát častější než-li u mužů (c.d.144)⁶. Méně odborných prací se však zabývá otázkou, jak se odráží toto rigidní dělení "mužský versus ženský" na identitě mužů.

Nadvláda mužů - prokletí nemožného muže

Pokud připustíme, že žijeme ve společnosti, která nenápadně své členy učí o nadřazenosti muže nad ženou, o mužské síle a ženské slabosti, nastává nám hned dvojí obtíž. Té první se dnes věnuje spousta pozornosti. Kázání o podřizenosti žen - ať už ta explicitní⁷ či implicitní⁸ - v případě odhalení jejich neopodstatněnosti budí vlnu odporu, v jejímž čele stojí feministické hnutí. Nyní však zaměřím svou pozornost zejména na obtíž druhou, následující: Pokud mužům není nadřazenost nad ženami a síla jejich ducha přirozeně daná, pak to znamená, že muži v naší společnosti musí svou vlastní identitu budovat na fikci. Musí se naučit přesvědčit své okolí - včetně sebe samého - , že jsou "*přirozeně něčím*" čím "*přirozeně nejsou*". A pokud se ve výsledku svých snah skutečně silnějšími a nadřazenějšími stanou, rozhodně to nebude "*přirozeně*". Snad se většina z nás shodne, že předstírat, že neumíme něco, co ve skutečnosti umíme, je snazší, než předstírat, že umíme něco, co ve skutečnosti neumíme. Pokud se zručný umělec rozhodne předstírat, že příliš dobře malovat neumí, snadno na důkaz své "neschopnosti" načmárá několik jednoduchých náčrtů odpovídajících kresbě průměrného dítěte. Pokud se nás však rozhodne přesvědčovat o mistrovství své techniky

⁵ V soudobé české společnosti má církev ve srovnání se zbytkem euro-americké civilizace podstatně slabší vliv. To však nic nemění na skutečnosti, že základy naší kultury stojí na staleté křesťanské tradici.

⁶ Nicméně rovněž dodává, že muži se snaží své vnitřní pocity včetně deprese podstatně více skrývat.

⁷ "Proti všem bolestem a strastem byla (manželka) mým hojivým lékem, služebnicí boží, plnitelkou mé vůle, opatrovnici mého těla, ve dne v noci strážkyní mé počestnosti a své cti.(...)Čest, dobré mravy, cudnost, dobrotivost, věrnost, zdrženlivost, starostlivost a skromnost dlely stále na jejím dvoře (...) Bůh jí byl nakloněným ochráncem. I mně byl nakloněn a milostiv skrze ni: zdar, blaženost a štěstí při mně stály skrze ni. Vysloužila si je a zasloužila od Boha, má znamenitá hospodářka."

Jan ze Žatce, *Oráč z Čech*, 1994 (sepsáno na přelomu 14. a 15. stol.)

(Vodáková 2003 : 83)

⁸ Viz výše uvedený rozbor výroku o "ženách v mužských profesích".

štetce člověk, který maluje jako průměrné dítě, pak v okamžiku kdy ho vyzveme, aby své tvrzení před našimi zraky dokázal, nemá v rukách vůbec nic a bude jakožto malíř diskreditován.

Spousta nedospělých členů mužské populace se nalézají právě v pozici tohoto nepřesvědčivého malíře. E. Badintová, ale i P. Bourdieu, dávají mužství do kontextu s aktivitou a ženství s pasivitou (Badintová 2005, Bourdieu 1998). To ve svých důsledcích znamená, že společnost od mužů očekává více než od žen. Zatímco u dívky se předpokládá, že v ženu dříve či později dospěje, mladý hoch musí o svém mužství okolní společnost přesvědčit. To, že se narodil v "systému navrženém muži", jej na základě jeho mužských tělesných rysů ve srovnání s ženami předurčuje v mnoha oblastech k požívání vyšší prestiže, aniž by hnul brvou. Avšak o co výše je hodnocen za prosté bytí mužem, o to více bude svými mužskými soukmenovci, a v mnoha případech i ženami⁹, ztrestán za projevení všeho, co nebude shledáno jako dostatečně "mužné". Mají-li si muži ve společenském systému udržovat vyšší společenský status, než-li mají ženy, musí ze svých řad vypudit všechny ty, kdo působí nepřesvědčivě. Pokud by mělo toto vypuzení probíhat doslova, nejspíš by tu nás mužů již příliš nezůstalo. Proto probíhá pouze v rovině symbolické¹⁰, a to tak, že je mužskému jedinci doslova odepřeno jeho mužství. A to až do té doby, dokud neprokáže své "pomůžštění".

Žena své ženství jen tak ztratit nemůže, muž však své mužství může ztratit poměrně snadno. Nástrojem ke ztrátě "identity muže" nejsou jen vnitřní výčitky z neschopnosti plnit vysoké nároky, jež na něj okolní společnost klade, ale zejména množství ve společnosti zaběhaných frází, kterými mu ostatní - jak muži tak ženy - mohou kdykoliv dát jasně najevo, že jeho výsadní pozice muže-samce je vážně ohrožena. Cítí to zcela zřetelně pokaždé, když slyší větu jako: "To není chlap, to je bačkora", "To není chlap, to je mamčin mazánek", "Nebud' měkej, chovej se jako chlap!", "Tak dokaž že si chlap!", "Podívej na něho, to je panečku mužskej, ne jako ty "... Zajisté by nebylo těžké takto pokračovat. Výhodou ženy je, že nikomu dokazovat, že je "ženská" nemusí. Zrovna tak nemusí být tvrdá, ba co víc, ona může být i měkká. Mužům se "měkkost" v určitých situacích promine jen za předpokladu, že dovedou "být tvrdí, když je to třeba...". Dalším výmluvný příklad přináší případ homosexuálů. Je-li homosexuálem muž, pak v případě odhalení přinejmenším mnoho ze své mužnosti ztratí. Oproti tomu žena s homosexuálními sklony (lesbička) ženství v případě odhalení své sexuální orientace neztrácí.

Dostát požadavkům kladeným na obě pohlaví v průběhu socializace je z hlediska náročnosti budování vlastní identity pro chlapce podstatně náročnější. Chlapcům, jejichž úlohou je ztotožnit se se svým otcem, situaci značně ztěžuje skutečnost, že vzešli z těla své matky a několik let od narození s ní zažívaly pocit jednoty. Mnohé přírodní národy tento aspekt považují za nanejvýše závažný a proto pořádají velmi brutální iniciační obřady, během nichž jsou chlapci odděleni od matek a v tvrdých podmínkách dohnáni až k absolutnímu fyzickému vyčerpání. Tyto rituály mají chlapcům umožnit odpoutat se od matky a zapudit vlastní ženskost¹¹. (Badintová 2005 : 77) Zatímco žena je ve své podstatě chápána jako cosi přirozeně¹² vzniklého, "muž" se zdá být do značné míry sociálním konstruktem, výtvozem kultury, z níž vzešel.

Elisabeth Badintová předkládá vymezení mužské identity jako zapuzení všeho ženského. Říká: "*Chce-li dát najevo mužskou identitu (muž), musí sebe i ostatní přesvědčit o třech věcech: že není žena, dítě ani homosexuál*" (c.d. 40) . Avšak právě všechny tyto tři

⁹ Negativní sankce za nedostatečné mužství uvalované na muže ženami jsou dalším projevem nevědomé identifikace žen se společenským systémem upřednostňujícím muže.

¹⁰ avšak často o nic méně kruté

¹¹ Není náhodou, že termín "ženskost" se zdá být v tomto kontextu nahraditelný termínem celistvosti, ucelenosti.

¹² O tom více viz Vodáková 2003 str. 36

aspekty jsou mužům z části vlastní. Z tohoto důvodu je mužská identita mnohým křehčí a hůře uchopitelná, než-li identita ženy. Zdá se, že muži za svou "nadvládu" platí vysokou daň. Vyústěním snah dostat těmto třem požadavkům je koncept muže "tvrďáka". Tento muž musí dostat čtyřem imperativům maskulinity (c.d.127):

- 1) "Nic zženštilého" - ignorování přirozených citových potřeb (sebemrzačení).
- 2) "Pevný jako dub" - být neochvějný, spoléhat jen na sebe.
- 3) "Velké zvíře" - musí usilovat o nadřazenost nad ostatními.
- 4) "K čertu se všemi" - být silnější než druzí, jít do rizika navzdory strachu i rozumu.

Jelikož koncept "pravého muže" je fiktivní model, ztěží bychom hledali pro jeho oživení ideálnější prostředí, než-li ve filmu.

Prototyp muže "tvrďáka" vidí Badintová v hrdinech klasického amerického westernu. Ošlehaný cowboy příliš nemluví, svým jednáním si je vždy absolutně jistý a ženy se kolem něj objevují jen proto, aby je mohl ochraňovat a v jejich přítomnosti dokazovat, že není bezcitným, že jen má své city absolutně pod kontrolou. Sledujeme-li vývoj tohoto konceptu, dostaneme se přes postavu Ramba až k terminátorovi, který ač stroj, je dokonalým zosobněním všech kritérií mužnosti. Tento ideál mužnosti, který má z televizních obrazovek fascinovat zejména dospívající chlapce, však není tím, k čemu by společnost svou mužskou část vedla. Takovýto "machistický tvrďák" "(...) je stavěný spíše na to umřít, než se oženit a mít děti" (c.d. 128).

Model mužského ideálu¹³ jakoby měl být chlapcům pomocnou hůlkou a satisfakcí za nutnost odložit své skutečné potřeby a city. Identita tvrďáka je fiktivní krunýř, který loajální společnost propůjčuje těm "mužům", kteří se vnitřně muži stát nedovedou. Aby hierarchie muž/žena fungovala, není důležité aby muž ženu skutečně převyšoval, nýbrž aby jednotliví členové společnosti **věřili**¹⁴, že muž ženu převyšuje.

Společenský tlak jedince mužského pohlaví tedy nenutí k tomu, aby **byli** pravými muži. Vyžaduje jen tolik, aby se tak tvářili. Jsou-li jejich herecké výkony dostatečně přesvědčivé, je jim jejich vnitřní nevyzrálость odpuštěna a sociální identita muže je jim ponechána. Nicméně oni se v koutku své duše neustále děsí, že dříve nebo později nastane situace, v níž vyjde jasně najevo, že oni svou mužnost jen předstírají. Že nastane okamžik, v němž bude třeba "zachovat se jako muž" a oni zklamou, nepřemůžou padoucha, nevydělají dost peněz nebo sexuálně neuspokojí ženu podle jejich představ.

Ideál mužnosti ztělesňuje především to, co mužům není přirozeně vlastní. Je to nástroj, který má mužskému pohlaví pomoci jeho přirozené vnitřní ženské aspekty v horším případě zabít v tom lepším doplnit.

Dále je třeba si uvědomit, že mužský ideál není totéž, co ideální muž. Ideálním mužem je ten, kdo úspěšně dokázal skloubit vlastní "ženské" rysy s ideálem mužnosti. Tento typ v posledních desetiletích stále více postavu tvrďáka vytlačuje. Ideální muž má ztělesňovat vše, co je na dospělém muži dnes žádoucí. Jeho úkolem není jen ničit a střílet, nýbrž i vyznávat lásku, pečovat o manželku minimálně s jedním dítětem a být skvělým otcem. Ideální muž občas chybuje a tu a tam prohrává. To proto, aby měl většinový divák pocit, že je mu čímsi blízký. Údělem ideálního muže není - jako v případě ideálu mužnosti ztělesněném v postavě tvrďáka - aby byl obdivován za svou sílu a neochvějnost. Jeho charakter je nastaven tak, aby byl milován za to, jaký je skvělý člověk.

¹³ Model "mužského ideálu" nelze zaměňovat s modelem "ideálního muže". Jedná se o dva odlišné typy.

¹⁴ Jak již bylo rozebíráno výše, tato "víra" nespočívá ve vědomém projevování a uznávání nadřazenosti muže nad ženou. I společnost, která "věří" v rovnost mezi muž a ženami, se může chovat vůči jednomu z pohlaví diskriminačně, za předpokladu, že tato diskriminace probíhá skrytými cestami (viz Bourdieu 1998).

Při konstrukci ideálního muže není důležité do jakých situací je dosazen (narozdíl od postavy tvrdáka), ale to, jak se s danou situací vypořádá. Ideální muž může prohrát, ale musí to být se ctí. Může udělat chybu, ale musí jí vzápětí napravit. Ideální muž může mít strach, ale musí jej následně překonat. Toto jsou rozdíly mezi "mužským ideálem" - tvrdákem - a "ideálním mužem".

Ukázkovým příkladem ideálního muže je postava boxera Rockyho Balboa, který "měl tvrdé pěsti a dobré srdce". Režisér, scénárista, a zároveň hlavní postava z šestidílné série filmů s Rockyem, Silvestr Stallone, se zde pokusil vytvořit právě takového hrdinu, kterého by představitelé obyčejných lidí nejen obdivovali, ale kterého by i milovali.

V následující kapitole se pokusím na příkladu analýzy této filmové postavy odhalit, jakým způsobem jsou v euro-americké civilizaci prostřednictvím filmu reprodukovány genderové kulturní stereotypy, zejména stereotyp "ideálního mužství".

Rocky Balboa: Konstrukt ideálního muže ve filmu

Rocky

Rocky je z počátku nepříliš kvalitní boxer, který se utkává pouze v místních amatérských zápasech. Šťastnou náhodou je vyzván soudobým mistrem světa v těžké váze Apollem Creedem k zápasu, v němž jako první zápasník v historii vydrží všech patnáct kol s tímto šampionem na nohou. Přestože byl Apollo uznán vítězem na body, jeho ješitnost mu velí vyzvat Rockyho na odvetný zápas. Po vyčerpávající odvetě, která překypuje střihy na padající a znovu vstávající vyrýsovaná, zpocená a zkrvavená mužská těla, Rocky Apollo v posledním kole nokoutuje a získává tak titul mistra světa. Tím je odstartována jeho kariéra profesionálního boxera.

V dalších dílech se Rocky střetává s rozličnými soupeři, kteří jsou čtyřmi výše uvedenými "imperativy maskulinity" prosyceni skrz na skrz. Jsou tvrdí, agresivní, neochvějní a jedině, čemu podléhají, je Rocky. Teprve při střetu sním přicházejí o identitu tvrdáků. Avšak jelikož Rocky je "obyčejný" člověk, i on občas prohraje

Zatímco jeho soupeři před zápasem demonstrují svou sílu, Rocky se mlčky modlí. Když soupeři před novináři dělají silácká gesta a pronášejí sarkastické poznámky, Rocky jen přátelsky vtipkuje. Když Rocky běhá po městě, lidé ho nadšeně zdraví. Když Rocky vstupuje do haly, dav skanduje jeho jméno. Rocky je miláčkem publika. Rocky je ctěn a obdivován, ale jen proto, že uznává hodnoty americké společnosti a neustále dokazuje, že tyto hodnoty nejsou jen čirou utopií.

Druhou linií, která protkává tuto filmovou sérii, je Rockyho vztah k dívce (a následně manželce) Adrianě. Zde S. Stallone hraje protipól toho, co předvádí v ringu. Je citlivý, pozorný a lásku donekonečna vyznávající partner. Adriana je první věcí, na níž Rocky myslí po každém zápase. Vřelost a láskyplnost svého charakteru rovněž prokazuje v citlivém přístupu ke svým přátelům Mikovi a Pauliemu a ke svému synovi, který se narodí v druhém díle.

Adriana

Pozoruhodnou úlohu ve filmu sehrává Rockyho družka Adriana. Neodráží ani tak představu "ideální ženy" jako spíše představu ideální manželky. Za prezentovaným obrazem rovného vztahu muže a ženy se při detailnějším pohledu začíná vynořovat obraz dosti jednostranně laděný ve prospěch muže. Ve filmu sice nalezneme určitou rovnost charakterů obou partnerů, avšak sledujeme-li pečlivě jejich životní cíle, zjistíme, že Adriana je tu jen proto, aby podpořila Rockyho honbu za kariérou, ctí a hlavně identitou uceleného muže. Síla této kompozice spočívá právě v tom, co Pierre Bourdieu považuje za nejmocnější zdroj "mužské nadvlády": Nerovnost je zde předkládána natolik přirozeným způsobem, že si jí běžný člověk v podstatě vůbec nevšimne. Na jednu stranu je Adriana ve filmu prezentována jako samostatná a silná osobnost, na stranu druhou však svou vnitřní silou disponuje pouze proto, aby byla schopna podpořit svého muže kdykoliv je to třeba.

To je zvláště patrné, pokud sledujeme úlohu Adriany při Rockyho zápasech. Po první urputné bitvě s Apollem zkrvavený Rocky křičí do mikrofonu jméno své družky. Ta se k němu již však dere jásajícím davem a posléze skáče Rockymu do náruče se slovy "I love you". Rocky dívku tiskne na svou zpcenou svalnatou hrud' a odpovídá: "I love you". Touto scénou první film končí.

Když je Adriana v druhém díle těhotná, snaží se svého muže odradit od dalšího boxování. Rockyho to dost trápí, ale jelikož je v tuto chvíli již vzorným manželem, pomalu se s touto skutečností smiřuje. Avšak v tento moment přichází ke slovu Adrianin bratr, a Rockyho nejbližší přítel, Paulie, který vtrhne za Adrianou do krámků, v němž pracuje, a začne jí dávat kázání, jaká je špatná žena, když nedokáže svého muže podpořit v tom, co dělá. Adriana se v slzách brání, že se o Rockyho zkrátka bojí. Avšak Paulie jen odvětlí, že: "*Žena má chlapa podpořit, když to potřebuje*". Co je zde ve skutečnosti ohroženo, není Rockyho zdraví, nýbrž idea mužství, jejímž úkolem je neustále připomínat, že muž toho přirozeně dovede více, než-li žena. **Avšak má-li se tento fiktivní konstrukt ve společnosti udržet, je k tomu třeba pomoci i ze strany žen.** Ty mají za úkol své protějšky v honbě za "pravým mužstvím" neustále podporovat.

Adriana se později nachází několik dní v kómatu, jež bylo způsobeno značnými komplikacemi při porodu. Rocky, jakožto vzorný manžel, je neustále u jejího lůžka. Zatímco ona je v bezvědomí, on jí se slzami v očích vyznává lásku. Když se Adriana probere, Rocky, prosycen štěstím, odhodlaně říká, že s nebezpečným Apollem tedy nebude bojovat, když si to nepřeje. Adriana se na něj však jen pevně podívá a pronese: "*Vyhraje, jde a vyhraje*". Po těchto slovech Rocky s rozzářeným pohledem vyráží se svým staříčkým trenérem Míkem opět do tréninkového centra mezi činky a boxovací pytle. Rockyho ctnost byla stvrzena ochotou nebojovat, když si to jeho žena nepřeje, zatímco ctnost Adriany byla prokázána tím, že poslala manžela do ringu, přestože si to sama nepřeje.

V okamžiku, kdy dojde na samotný zápas, Adriana podporuje svého manžela od obrazovky. Zakrývá si ústa, když Rocky padá k zemi a naopak šťastně jásá, když Rocky vítězí.

Adriana je dle Rockyho slov vynikající manželka. Nicméně především proto, že umožňuje Rockymu být vynikajícím boxerem a celým mužem. **Zdá se, že zdrojem útlaku žen nejsou muži jako takoví, nýbrž prastarý koncept "mužství", který muže sužuje přinejmenším stejnou měrou jako ženy.**

Rockyho honba za mužstvím

Jak jsem již uvedl výše, Rocky není "tvrďákem", nýbrž idealizovaným obrazem obyčejného muže. Avšak pokud hrdina není výhradním ztělesněním mužnosti, pak to

znamená, že svou mužnost musí průběžně dokazovat. Buďto tak, že bude demonstrovat "typicky mužské rysy" nebo tak, že se bude stydět za to, co typicky mužské není.

Po vítězství nad Apollem se Rocky kvůli Adrianě rozhodl skončit s profesionálním boxem. S pomocí Paulieho si našel práci v mrazárnách, z které je vzápětí z důvodu snižování stavů propuštěn. Jelikož těhotná Adriana je doma, jsou výsledkem této situace finanční problémy. Rocky před Adrianou nadhazuje, že by se zas mohl vrátit k boxu a vydělat tak peníze. Adriana však dotčeně odvětví, že jí dal své slovo, že už boxovat nebude. Navrhuje Rockymu, že by se mohla vrátit do práce alespoň na půl úvazku. Rocky se jen zastaví, pokýve hlavou a nejspíše říká: *"Obstarávat prostředky, to je můj úkol (I'm supposed to support...)"*. Nakonec neochotně přistupuje na Adrianin návrh a pošle jí připravit večeři s tím, že tu má ještě nějakou práci. Poté, co Adriana odejde, zničený Rocky zuřivě buší do boxovacího pytle. Představa, že jej bude živit manželka je zdrcující.

Posléze si Rocky najde místo jako výpomoc v Mikově trenérském centru. Když vytírá podlahu, a začínajícím boxerům nosí vodu a osušky, zdá se být spokojený, avšak jen do té doby, než mu ostatní muži začínají dávat najevo, že jím pohrdají.

Rocky zradil ideál mužnosti, za což je vzápětí ztrestán. Rocky propadá naprosté vnitřní krizi. Jediné, co mu může navrátit jeho důstojnost (přesněji identitu muže) je přijetí výzvy Apolla, kterou až do teď odmítal. Avšak je zde slib co dal své ženě. Vyráží tedy za Adrianou a snaží se od ní získat souhlas k návratu do ringu:

R: *"Cítím se zase jako úplná nula"*

A: *"Kdo si to myslí? Já ne."*

R: *"Ale já ano"*

Následuje marné přesvědčování Adriany. Po krátké pauze, se Rocky zadívá na svou ženu a pronese: *"Hej, Adriano... nikdy jsem tě nežádal, abys přestala být ženou. Tak prosím, prosím, nechtěj abych přestal být mužem."*

Přestat být mužem v tomto případě znamenalo, především být lhostejný k výzvám protivníků a požadavkům okolí je přijímat. Rozhodně nešlo o potlačování biologických pudů. Rockymu byl odejmut nárok na požívání sociální identity pravého muže, což mělo fatální důsledky pro jeho identitu ega.¹⁵

Za stručný rozbor stojí rovněž okamžiky, kdy Rocky prohrává. Nutno podotknout, že scénář se dost často opakuje - Rocky ve třech z šesti dílu soupeři připomínajícímu stroj nejprve podlehne, a následně, po vyčerpávajícím tréninku, jej porazí. Poprvé Rocky prohrává tehdy, když nemá dostatek zkušeností, podruhé když propadne pozlátku slávy a podcení trénink (a ještě k tomu je rozhozen vážným zdravotním stavem svého staříčkého trenéra Mika) a potřetí prohraje tehdy, když je otřesen smrtí - nyní již svého přítele - Apolla. Jinak řečeno prohrává v okamžicích, kdy nesplňuje kritéria ideálu mužnosti. Pokaždé je protivníkem jakoby potrestán za svou nedostatečnou mužnost. Rocky však každou prohrou získá nové odhodlání a opět dá veškeré své nasazení do urputného tréninku, v němž není místa pro nejmenší slabost, a následně svého vyzyvatele porazí. Vždy si vydobude ztracené mužství zpět.

Zápasy s ocelovými soupeři jsou metaforou Rockyho (režisérova?) vnitřního boje o identitu uceleného pravého muže, proto jsou pro něj tak nesmírně důležité.

¹⁵ Zatímco sociální identitou E. Goffman míní zejména očekávání druhých od naší osoby, identitou ega označuje především soubor mínění a představ člověka o sobě samém (Goffman 2003 : 123)

Závěr

V této práci jsem se pokusil doplnit teorie, které předpokládají, že se nacházíme ve společenském systému, který zvýhodňuje muže. Od postavení celé problematiky do odlišného světla si slibuji odstranění zjednodušujícího pohledu, jehož metaforou je pohodlný muž, který si zotročil ženu prostřednictvím lživých formulí o přirozených rozdílech mezi pohlavími.

Ve společnostech euroamerického typu jsou v současné době obě pohlaví nucena nést negativní důsledky tradiční dělby pohlavních rolí. Tradiční společenské uspořádání definovalo muže jako významnější složku společnosti. V důsledku tohoto pojetí pohlavních rolí jsou ženy dodnes vedeny ve srovnání s muži k výraznější pasivitě, což jim může bránit v seberealizaci jak v soukromé, tak ve veřejné sféře. Oproti tomu, vzhledem k tendencím nadsazovat předpoklady mužského pohlaví, je od mužů očekáván vyšší výkon, než-li od žen. Muži tedy musejí čelit většímu tlaku v případech, že nejsou dostatečně výkonní.

Aby hierarchický systém, v němž je žena podřízena muži, mohl fungovat, vznikl s ním souběžně koncept mužnosti, který jej měl legitimizovat. Tento koncept definuje určité vlastnosti jako přirozeně mužské, přičemž se ve skutečnosti jedná v mnoha případech o vlastnosti, které lze získat jen při vydání značného úsilí. Přijetí mužské identity je podmíněno zabitím či potlačením množství takzvaných ženských aspektů, jež jsou vlastní i mužům. Výsledkem této situace je neustálý a velmi náročný boj mužského pohlaví za osvojení si mužské identity, která je příliš uměla na to, než aby její nositelé mohli přirozeně a neproblematicky rozvíjet svojí osobnost. Má-li muž obstát v soudobé společnosti, která od něj vyžaduje, aby přistupoval k ženě jako k rovnocennému partnerovi, musí se naučit přijmout ženskou stránku svého charakteru. Ta ovšem s tradičním ideálem mužství do značné míry koliduje.

Aby mohlo dojít k nastolení rovnováhy ve vztahu žena-muž, bylo by třeba začít prezentovat koncept mužství jako nástroj, který slouží především ke zvýšení výkonu jednotlivce a je aplikovatelný na muže ve stejné míře jako na ženy¹⁶. Nicméně tato idea předpokládá natolik zásadní proměny ve společenských strukturách, že v současné době se zdá být čirou utopií. Jako schůdnější řešení se v této době jeví skloubení "umělých" aspektů tvořících mužskou identitu s tak zvanými ženskými aspekty, které jsou vlastní oběma pohlavím. Otázka, jak toto spojení u mužů provést maximálně bezbolestně a co nejlépe harmonicky, může být předmětem budoucích výzkumů.

¹⁶ Ženy s ostrými lokty deroucí se vpřed již dlouho nejsou pouhou fikcí. Pokud těmto ambiciózním ženám, které se přenesly přes tradiční výchovu (nebo jí byly ze strany rodičů ušetřeny), stojí něco v cestě, pak je to právě skutečnost, že si oblékly háv mužství, který jim dle společenských stereotypních představ nepřísluší.

Bibliografie

- Badintová Elisabeth. XY. Paseka. 2005. Praha - Litomyšl.
Bourdieu Pierre. Nadvláda mužů. Karolinum. 1998. Praha.
Goffman Erving. Stigma. SLON. 2003. Praha
Karsten Harmut. Ženy - muži. Portál. 2006. Praha
Lorenz Konrád. Takzvané zlo. Mladá fronta. 1992. Praha.
Vodáková Alena. Rod Ženský. SLON. 2003. Praha.